

Zolang de oorzaken van ziekte en dood buiten- of bovennatuurlijk geïnterpreteerd worden, is het niet gemakkelijk een goede gezondheidszorg ingang te doen vinden.

ELKE HEKS HEEFT TWEE MAGEN

De laatste jaren vindt een sterke verschuiving plaats van curatieve naar preventieve gezondheidszorg. Men is tot het inzicht gekomen dat men nog jaren bezig kan blijven wonden te verbinden, tropenzweren schoon te maken en mensen te behandelen voor anemie, wormziekten en ondervoeding. Het is nu zaak dorpsgemeenschappen attent te maken op het belang voor de gezondheid van goede voeding voor hun kinderen, en van een schoon milieu : goede drinkwatervoorziening, een goede hygiëne en sanitair systeem.

Mensen bewust maken van het belang van bovengenoemde aspecten van gezondheidszorg klinkt makkelijker dan het is, zolang de oorzaken van ziekte en dood buiten- of boven-natuurlijk geïnterpreteerd worden. Je gaat niet dood aan malaria (volksziekte nummer één; te onderdrukken door de anopheles-mug uit te roeien, broedplekken zoals stilstaand water te bespuiten, medicijnen als voorzorg in te nemen, etc.), maar omdat een ander, iemand anders, jou ziek of dood wil. Een ander heeft jou altijd ziek gemaakt. Het is dan zaak om uit te vinden wie dat geweest is, en hem daarvoor te straffen door hem boete te laten betalen, of zijn kwade bedoelingen weg te nemen door tegen-medicijn te maken.

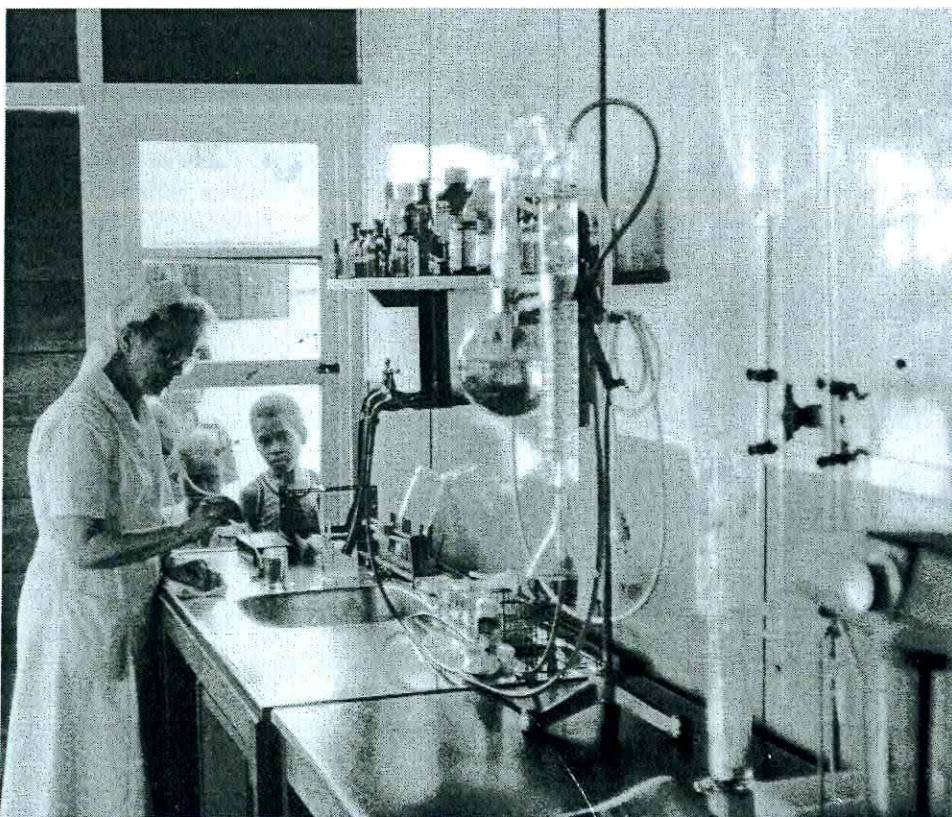
Nieuw bewustzijn moeilijk

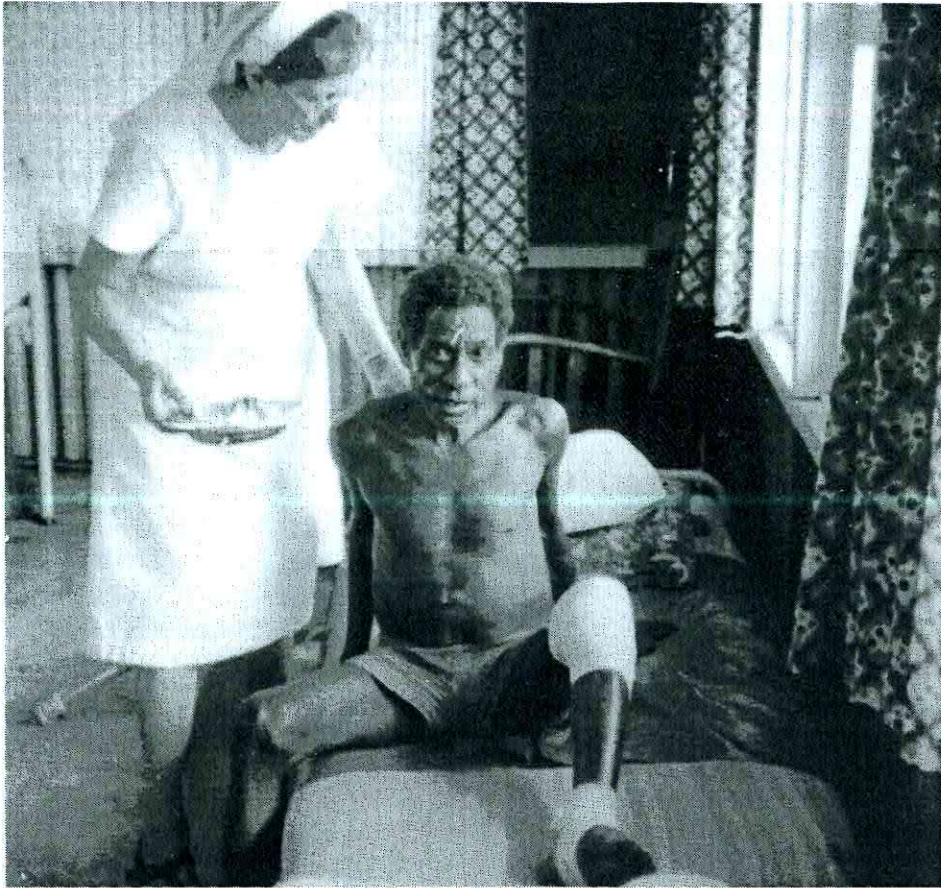
Van de moeilijkheden om zo'n nieuw bewustzijn ingang te doen vinden zijn talloze voorbeelden:

In enkele streken van de Vogelkop bestaat het geloof in heksen (suangi). Ziekte en dood wordt veroorzaakt doordat enkele (meestal oudere) vrouwen medicijn hebben gemaakt. Dat kan van alles zijn : vergif door het eten, belezen, spreuken ten kwade, vloek, verwensingen. De ziekte kan tegengehouden worden, als deze vrouwen nadat hun schuld bewezen is ter dood worden gebracht of gedwongen worden zelfmoord te plegen. En dat gebeurt dan ook. De schuld kan bewezen worden vóór hun dood, maar ook vaak na bijvoor-

Zuster Leonie Possers in het ziekenhuis-laboratorium van Ayawasi. Door het open raam kijkt de jeugd toe.

beeld de zelfmoord. Het lichaam wordt dan opengesneden door enkele medicijnmannen, en men zal slechts één "perut" (maag) vinden; de andere maag - van haar slachtoffer - heeft ze opgegeten, "want iedere heks heeft twee magen". De sectie is moeilijk te controleren, want alleen de medicijnmannen staan er bij. Toen ik deze zaak met een onderwijzer besprak die na zijn lagere schoolopleiding nog zes jaar vervolgonderwijs heeft gevolgd, zei hij mij : "maar natuurlijk is dat allemaal waar, natuurlijk hebben heksen twee magen". Ja, zei ik in mijn onnozelheid, maar wat heb je dan op school in de biolo-

gie-les geleerd; wat onderwijs je de kinderen zelf; dat mensen één of twee magen hebben? Stomme vraag natuurlijk, want hij zei: "Ja, dat is wat ze je op school vertellen, wat je op school hoort te vertellen, maar de echte werkelijkheid is dat heksen twee magen hebben."!

Beetje malaria

Een ander voorbeeld: een onderwijzer, ongeveer dertig jaar oud, was al geruime tijd ziek, maar weigerde naar een ziekenhuis te gaan. Hij zag er mager uit, had sterk opgezette benen en een heel dikke buik. Hij was al bij allerlei "dukun" (plaatselijke genezers) geweest, zonder veel resultaat. Ik kwam hem een keer in een kampong tegen, toen hij al bijna niet meer kon lopen. Ik heb hem overreed met me mee te gaan naar de stad, per vliegtuigje. Van zijn salaris kon hij dat wel betalen.

In het ziekenhuis te Sorong - waar geen specialisten zijn - vertelde men hem: oh, niets aan de hand, een beetje malaria. Men kijkt hier inderdaad tegen malaria aan, zoals wij in Nederland

Zuster Lamberti IJzendoorn geeft een ziekenhuispatiënt zijn maaltijd.

tegen een griepje. Toen hij door een Nederlandse religieuze verpleegster met tientallen jaren tropen-ervaring werd onderzocht, bleek dat hij een enorm hoge bloeddruk had, dat zijn nieren waarschijnlijk niet meer functioneerden en dat hij mogelijk ook een hart-afwijking had. Gezien het niveau van het regeringsziekenhuis te Sorong, kon ter plaatse niets uitgericht worden. Met hulp van een Amerikaanse oliemaatschappij kreeg de onderwijzer een gratis vliegticket naar Jakarta, vijf uur vliegen plus wachttijden. Daar bleek al heel spoedig dat zijn nieren volkomen vernield waren, waarschijnlijk door het voortdurend gebruik van traditionele medicijn in verkeerde doses, en dat zijn hart te lijden had gehad van oedeem. Het water stond hem inderdaad tot aan het hart. De man kreeg twee dialyses per week. Omdat hij ambtenaar is werd alles betaald door de verzekering.

De behandelend arts schreef

neeslijk ziek was, dat de dialyse alleen levensverlengend was, en dat hij hoe dan ook niet al te lang te leven had. Wat moest hij doen: de patiënt in Jakarta houden en daar - zonder verdere familie - laten overlijden, of terugsturen naar Irian? Voor zulke beslissingen staan we regelmatig hier. Terugsturen dus. Familie en geboortedorp zijn je alles.

Levenskansen

De dialyse werd dus gestopt, en bij aankomst heb ik uitvoerig met hem over zijn situatie en zijn levenskansen gesproken. Oh, zei hij zonder enige emotie, dat is dan duidelijk, dan kan ik beter zo spoedig mogelijk dood gaan, dan kan die en die familie tenminste een flinke boete betalen omdat ze mij dood gemaakt hebben. Hoezo dan, vroeg ik. Maar dat is toch duidelijk! En met een beetje nadenken, gesteund door mijn vijftien jaar Irian-ervaring, werd het me ook duidelijk.

Toen 's mans eerste vrouw, afkomstig uit een ander dorp dan hijzelf, enkele jaren geleden in het kraambed overleed, werd het hem zeer lastig gemaakt door haar jongere zus. Zij wilde met hem trouwen om zo de bruidsschat binnen de familie te houden. De onderwijzer wilde eigenlijk niet, maar kreeg toch een kind bij haar, waarna hij haar "aan de dijk" zette, en met een meisje uit zijn eigen dorp hertrouwde. De familie van zijn eerste vrouw en de moeder van zijn onwettig kind hebben hem dat nooit vergeven. En hem nu dood gemaakt. Zelfs de knapste dokters in Jakarta hadden geen sterkere medicijn dan de mannen van die bepaalde familie, die inmiddels dan ook sterk in achtiging is gestegen. Na terugkomst in Sorong was de onderwijzer binnen twee weken overleden, waarna een rel uitbrak wie hier nu verantwoordelijk voor was, en de genoegdoening of boete (miljoenen rupiahs) moest betalen.